

Âşık Şenlik'in Eserlerinde Dil ve Üslup

Naile Asker*

93 Harbi'nden (1877-1878) sonra büyük güçler arasında siyasi sınırlar yeniden belirlenirken bu savaştan yenilgiyle çıkan Osmanlı Devleti, Kuzey Doğu Anadolu veya Batı Kafkasya bölgesini Ruslara bırakmak zorunda kaldı. Osmanlı 31 Mart 1878'de ağır şartları olan San-Stefano Barış Antlaşması'nı imzaladı. Bu antlaşmanın 13. maddesine göre Osmanlı Devleti 1 milyon 410 bin ruble olan askerî tazminatın bir kısmını Ardahan, Kars, Batum ve Bayazıt vilayetleri ile Dobruca'yı Rusya'ya vermekle ödedi.¹ Ruslar bundan sonra millî denge kurmak ve Ruslaşma, Hristiyanlaşma amacıyla bölgeye Hahol, Duhabor, Malokan kolonilerini (icmalarını); Alman, Eston, Yunan, Ermeni, Yezidi, Asuri gibi gayrimüslim unsurları yerleştirmeye başladı. Yerli Müslüman-Türk nüfus ise Osmanlı Devleti'nin iç kesimlerine göçe zorlanmaktaydı.

Bundan sonra 40 yıl boyunca ağır hayat şartlarıyla yaşayan Müslüman-Türk nüfusun yalnız canları ve malları değil, sosyo-kültürel hakları da tehlike altına girdi. Bölgede resmî olarak bütün kültürel faaliyetler yasaklanmış, düğünlerde bile şenlik ve müziğe izin verilmemekteydi. 1878 yılından bölge Rusya'nın siyasi sınırları içerisindeydi ve resmî devlet dili Rusçaydı. Türkler, devlet idaresinde derterini tercüman yardımıyla anlatmaktaydılar. Bu yıllarda yurt dışından bölgeye Kur'ân-ı Kerîm hariç bütün dillerde edebiyatın girmesi yasaklanmıştı.

Bütün bunlara rağmen bölgede sözlü edebiyat durmadan gelişmekte, birçok folklor ürünü, ağıt, türkü yayılmaktaydı. Âşık Şenlik'in de doğup büyüdüğü, yetişip neşvünema bulduğu bu mekân kendine has gelenekleri, folkloru, saz ve söz ustalarıyla zengin bir bölge olmuştur. Kafkaslardan bugünkü Gürcistan ve Ermenistan'dan millî ve siyasi takiplere maruz kalmış yerel Türk nüfusun da göçlerle bölgeye akın etmesi bu folklor ürünlerinin ve lehçe, ağız özelliklerinin çok renkli, çok çeşitli olmasına katkıda bulunmaktaydı. Âşıklar bütün yasaklara rağmen sanat üretmekte ve icra etmekteydi. XIX. yüzyıl başlarından itibaren

* Doç. Dr., Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Folklor Enstitüsü, Bakü/AZERBAYCAN, qaracantali@live.com

1 F. Çelik, *Kars İli Tarihi*, Kars 1943, s. 20.

bölge, Osmanlı sınırları içerisinde büyük bir âşık mektebini oluşturmaktaydı. Ahıska-Ağbaba-Çıldır Âşık muhiti adlanan bu mektep bir çok ünlü âşık ve şair yetiştirmiştir. Başlangıcını Hasta Hasan'dan alan Kuzey Doğu Anadolu âşıklık geleneği daha o dönemde bütünlüğünü kaybetmemiştir, aynı siyasi idareye tabiydi. 40 yıllık işgal günlerinde bölge içerisinde gidiş-geliş yasağı olmadığı için gelenek yaşamakta ve gelişmekteydi.

Kuzeydoğu Anadolu veya yazılı kaynaklarda gösterildiği gibi Batı Kafkasya bölgesindeki Ahıska, Ağbaba-Çıldır, Kars-Gümrü-Kağızman Âşıklık geleneği XVII. yüzyılın sonlarından bu yana verimli bir şekilde Türk âşıklık sanatına hizmet etmiş, birbirinden üstat sanatkarlar yetiştirmiş, âşık edebiyatı hazinesine değerli şiir ve destan örnekleri hediye etmiştir. XIX yüzyılın başlarına kadar tek bir yönetimin – Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde yaşamış bu âşık geleneği alanı maalesef girişte de bahsettiğimiz nedenlerden dolayı: Siyasi ve millî zeminde olan çekişmeler, sınırların yeniden çizilmesi ve milletlerin göçe zorlanması neticesinde bugün yalnız Kars, Çıldır ve onlara bağlı bölgelerde yani Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde kendi kadim geleneğini devam ettirmektedir.²

Türk kaynaklarında Şenlik kolu diye bilinen bu âşık mektebi, başlangıcını 1760 yılında Ahılkelek'in Dırgına köyünde doğmuş ve 1840 yılında vefat etmiş Hasta Hasan'dan alır. Hasta Hasan, Ahıska - Ahılkelek bölgesinde ve Kuzey Doğu Anadolu'da âşıklık geleneğini yaymış, Ağbaba-Çıldır âşık mektebini yaratmıştır. Bu muhitin yapı taşlarından sayılan Çıldır Âşık Şenlik, yetiştirdiği onlarca çırağı, yarattığı çok sayıda şiiri ve makamıyla Hasta Hasan'dan sonra hakkında en çok bahsedilen büyük ve kudretli âşıktır. Âşık Şenlik sazıyla sözüyle Azerbaycan ve Anadolu âşıkları arasında köprü olmuş, bu bölgelerin ortak özelliklerini sanatında birleştirmiştir. Âşık Şenlik'in Kars-Gümrü ve Borçalı âşık mekteplerine manevi bağlılığı ve etkisi de bir gerçektir.

Âşık Şenlik XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarında yaşamış, bütün verimli hayatını Rus işgali yıllarında geçirmiştir. Yaşadığı zaman itibarıyla Rus işgaline, felaket ve göçlere tanık olan Şenlik bu bölgeyi terk etmek istememiş, halkının yanında olmayı tercih etmiştir. Ağbaba - Çıldır âşık muhiti daim renkli kişilikleri ve bol çeşitli repertuarlarıyla Türk âşık geleneğine mührünü vurmuş ve her zaman ön sıralarda bulunmayı başarmıştır. Rus yönetimine kadar bu bölgeye Azerbaycan Türkçesi hakim idi, Âşık Şenlik'in dili de Azerbaycan Türkçesiydi.

2 Asker N., *Aşık Nesibin Yaradıcılık Yolu*, Elm ve Tehsil, Bakü 2016, s. 14-17.

Anlaşma dili olarak bu ağız kullanılmakta, bütün sanatsal faaliyetler bu dilde icra olunmaktaydı. Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde farklı dönemlerde çeşitli Türk tayfaları yaşamıştır. Bu nedenden dolayı da bölge insanı zengin folklor ve farklı ağızlara sahiptir. Yerleşik nüfustan başka, burası zaman-zaman hayvancılıkla uğraşan göçebe Türk tayfaların güzergâhı, meskeni olmuştur. Karapapak veya Terekeme, Dünbüllü veya Çarıkcı, Kaçar, Türkman, Ayrım, Efşar, Bayat, Muğan tayfaları çeşitli dönemlerde bölgenin bazı köy ve kasabalarına yerleşmişlerdir. Bu Türk tayfalarının hayat tarzı, gelenekleri gibi ağız özellikleri de birbirinin etkisine maruz kalmıştır. Bugün bu tayfalar kendi içinde ağız farklılıklarına göre daha küçük kollara ayrılmaktadır. Örneğin, yerel Kars ağızı Kars köylü ağızına, Zarşad (Arpaçay), Bardız, Şöreyel ağızına vs. gruplara ayrılmaktadır. Aralarındaki küçük farklılıklara bakmaksızın bu ağızlar aslında bir bütündür. Ağız özellikleri, bölgelere göre farklılık gösterse de, hakim dil özellikleri Azerbaycan Türkçesini hatırlatmaktadır.

Kafkasların özgür ve yarım göçebe boyu olan Karapapak-Terekemeler bir yüzyılda iki kere büyük göçe maruz kalmış, yaşam yerlerini ve kültürel miraslarını bırakmak zorunda kalmışlar. İlk olarak 1828 yılındaki Rus-İran savaşından sonra imzalanan Türkmençay Antlaşması'ndan hemen sonra Aras Nehri'nin sınır olarak çizilmesi ve Azerbaycan'ın ikiye bölünmesi sonucu bölgeyi terk etmeye başlamışlar. Onlar Rus tebaası olmak istememiş, İran'a veya Osmanlı'ya göç etmişlerdir. Büyük çoğunluğu mezheplerini de düşünerek daha çok Osmanlı topraklarına yerleşmek istemişlerdir. İlk önce Ahılkelek ve Ahıska'ya gelen tayfalar daha sonra buranın da kaybedilmesiyle orduyla beraber geri çekilmiş, Çıldır'a, Kars'a, Muş'a, Erzurum'a vs. yerleşmişlerdir. İkinci büyük göç ise Sovyetleşme ve bölgedeki büyük mezalimler yüzünden 1921-1925 yıllarında gerçekleşmiştir. Kadim Türk-Oğuz toprakları üzerinde kurulmuş Ermenistan'dan; daha çok sınıra yakın Ağbaba ve Şöreyel'den, Gürcistan'ın Borçalı bölgesinden ve Azerbaycan'ın kuzeybatısından Karapapak-Terekeme Türkleri yine Doğu Anadolu'nun çeşitli köylerine iskân edilmişlerdir. "Terekeme uruğu mensuplarından olan Şenlik bütün şiirlerinde Terekeme ağızının fonetik kalıplarına sadık kalmış ve bu ağızın kelime hazinesini büyük bir ustalıkla kullanmayı başarmıştır".³

Özellikle ben/men sözündeki b/m değişimi ve şimdiki zaman ekindeki farklı varyantlar (örneğin geliyor/gelir; gidiyor/gedir) bu ağız için karakteristik olup Âşık

3 Aslan E., *Çıldırlı Âşık Şenlik. Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri (Metin- İnceleme -Sözlük)*, Erzurum 2007, s. 47.

Şenlik şiirinde yaygın olarak istifade edilmiştir. Ensar Aslan, Âşık Şenlik şiirlerinde bu ağzın farklılıklarını tasnif etmiş ve 15 maddede incelemiştir.

Âşık Şenlik'in şiirlerinde aksiyon, doğallık, saz melodisinin ahengine uygunluk, canlı konuşma diline yakınlık onun şiirselliğinin temel özelliklerindedir. Âşık Şenlik dilinde sözlerin anlam ve içeriğinden başka muzik, söyleniş ve ahenk güzelliğine özellikle dikkat edilir; kullanılan arkaik veya yabancı sözler fikrin ifade edilmesine hizmet eder:

*İtirmişem men obamı, elimi,
Eydin gametimi, bükdün belimi,
Yakın iken irak etdin yolumu,
Günlük yolum oldu, ay, ihtiyarlag* ⁴

Bu örnekte arkaik sözden istifade edilmiştir. Irak yerine uzak sözünü kullanmayan âşığımız yakın-irak ve gün-ay sözlerini tezat olarak vermekle yaşlılık psikolojisini göstermek istemiştir.

*Şenlik her nadana göçer paylamaz,
Ehli dile beyhude söz söylemez,
Tümeni gepiye hesap eylemez,
Hatem sehavetli ganimet gördüm.* ⁵

Yine bu örnekte de arkaizmden istifade olunmuş, Tümen-gepik (kuruş) tezata yaratmakla karakterin mertliğini, hakkın tarafında olmasını göstermeye çalışmıştır.

Âşık Şenlik zaman zaman şiirlerinde bölgede benimsenmiş Rusça ve Ermenice söz ve ifadelere de yer vermiştir. Bu sözleri, şiirlerinde yerine göre ustalıkla kullanmıştır. Âşığın dünyaya bakışını, dönemin sosyal-siyasi olaylarını nitelendirmek bakımından bu durum ilgi uyandırmaktadır:

*Urus şerieti eyledi naçar,
Vekil-ablakatı zagona gaçar,
Salama zırası der, başın açar,
Sükür-1 seleste salıfdı Garsın.* ⁶

4 Aslan E., *age.*, s. 243.

5 Aslan E., *age.*, s. 159.

6 Aslan E., *age.*, s. 157.

Bu dörd mısradaki yalnızca Rusça kelimeler kullanılmamış, aynı zamanda bu kelimeler vasıtasıyla o dönemki sosyal durum, yerel Türk-Müslüman nüfusun yaşadığı ağır hayat şartları yansıtılmıştır. Ablakat (doğrusu advokat), zagon (doğrusu zakon), zrasti (doğrusu zdrasti), selest (doğrusu silest), sözleri o dönemde resmi devlet dairelerinde sık kullanıldığı için halk konuşma diline yansımış sözlerden bir kaç tanesidir. Âşık Şenlik bu sözleri ustalıklı kullanmış ve bu sözlerin yardımıyla ifade etmeğe çalıştığı fikri daha da kuvvetlendirmiştir.

Mecaz, bir sözün gerçek anlamı dışında, başka bir kelimenin yerine kullanılması, gerçek anlamından uzaklaşarak yeni anlamlarla yapılan edebî sanattır. Âşık Şenlik'in mecazlı sözleri kullanması, ifadeleri renklendirmek ve kuvvetlendirmek içindir:

*Sultan idim dağ başında men ezel,
İndi leysan yağır gelbime hezel,
Meni görçek gülümsedi bir gözel,
Onu da ömrüme say, ihtiyarlığ...⁷*

*...Gamlı gönüm bugün ganlar ağladı,
Durub gülsem de bir, gülmesem de bir.
Abu danem tahsim olup gurbete
Gedif gelsem de bir, gelmesem de bir.⁸*

*...Hicran alayları doymaz ganımdan,
Gören ibret alar Nuh tufanından.
Cellad kimi tutub giribanımdan,
Ne alar canımı, ne de el çeker.⁹*

*...Dalmışam gem deryasına, ummanda üzen menem.
Rüyamda çıhıp alemi seyredif gezen menem.
Pünhandan aldım dersimi ayana çihmaz sırım.
Ehli marfet, hoş sanat, mücevher lisan menem.¹⁰*

7 Aslan E., *age.*, s. 243.

8 Aslan E., *age.*, s. 180.

9 Aslan E., *age.*, s. 187.

10 Aslan E., *age.*, s. 134.

Burada *leysan yağır gelbime hezel, ganlar ağladı, doymaz ganımdan, dalmışam gem deryasına* ifadelerinde yağır, ağladı, doymaz, dalmışam sözlere gerçek anlamlarıyla kullanılmıştır. Ancak bu sözler diğer söz ve ifadelerle anlam iletişimine girerek mecazlaşmıştır. Bu mecazlar kahramanın manevi dünyasını, sevgi ve ızdıraplarını bütün güzelliği ile daha etkili biçimde ifade etmektedir. Âşık Şenlik'te mecazlar çok kullanılmıştır; bu örneklerinin sayısını istediğimiz kadar uzatmamız mümkündür.

Âşık Şenlik'in şiirlerinde teşbihler de sık kullanılmıştır. Âşığın benzetme/teşbih karakterleri ay, güneş, yıldız, hayvanlar, kuşlar, bitkiler alemi, mücevherlerdir. Bundan başka onun tarihî ve mitolojik kahramanlar Yusuf, Kenan, Züleyha, Yunus, Eyyub, Hallac-ı Mansur, Koroğlu ve başkalarını da teşbih karakteri olarak şiirlerinde kullandığını bilmekteyiz. O, şiirlerinde üç ve dört unsurun geniş benzetmelerde yardımcı detayları yüksek sanatkarlıkla işlemiştir. Örnek olarak onun âşık edebiyatında az rastladığımız muhammes şeklinde Şeki sicillemesine dikkat edelim:

*Bir gözele müptelayam, hıfzı pünhan sir kimidir,
Döşü enli, beden nazih, ağ sinesi gar kimidir.
Memeler felfeli fincan, lebler püste nar kimidir,
Dudaklar nergiz yarpağı, dişler inci dür kimidir.
Ağ üzünde dane hallar, yağut-iehmer kimidir,
Çeşmi çemçurah şölesi, şövgü münevver kimidir.
Gaşları galem nahış, ay gabağı nur kimidir,
Siyah perçem, ser çığa tel, zülüfler şahmar kimidir.
Süsen sünbül, mor menevşe aynı bezaslan kimidir,
Açılıf gonca gülleri festü növbahar kimidir.¹¹*

Âşık Şenlik bu şiirde doğal benzetmeler sistemi yaratmıştır. Şiirde benzeyen güzel, benzeme edatı ise *kimidir/gibidir*. Gelinin ağ sinesi kara, dudakları nergis yaprağına, dişleri inciye, yüzündeki benler yakuta, kaşları kalem çizgisine, yüzü güneş nuruna, zülfü şahmeran yılanına, gençliği ilkbahara benzetilmiştir.

Âşık Şenlik'in şiirlerinde sanatını ve sanatkarlığını şartlandıran, duygu yükünü kuvvetlendiren ifade şekillerinden biri de tekrirdir. Tekrir aynı seslerin, sözlerin ve cümlelerin tekrarlanmasının verdiği güzellikle anlamı değiştirir, şiirin etkisini artırır, ona ahenk ve ritm katar:

¹¹ Aslan E., *age.*, s. 252.

*Çok çalıştım yetemedim sırrına,
Günde nice türlü hal olur gönül.
Gah ders ahr ilmi Eyüp sabrından,
Gah da cengi galmagal olur gönül.*

*Gah dem hakir gezer, gah dem yeksanı,
Gah dem olur her heyalden usanı.
Gah dem söyler, dili ümran lisanı
Gah dem ağzı bağı mal olur gönül.*

*Gah dem nöker olur, gah dem de paşa,
Gah iner ayağa, gah galhar başa,
Gah dem olur döner terpenmez taşa,
Gah dem esip geçen yel olur gönül.*

*Gah dem mayınlanır, gah dem bulanır,
Gah dem abat olur, gah dem talanır.
Gah dem mahzunlanır sefil dolanır,
Gah dem Urustem-i Zal olur gönül*

*Gah Şenlik'i atar gam deryasına
Gah dem sıhhat verir sır gefesine
Gah dem olur girer gam libasına
Gah dem cilvelenip al olur gönül. ¹²*

Bu örneklerde de görüldüğü bi tekrar *gah dem* tekrarlarına göre yazılmıştır. Aynı başlangıç sözlerin mısraların başında tekrarı, ifade edilecek fikrin daha da güçlenmesine sebep olur. Mısra içinde de tekrarların yapılması şiire özel ritm ve ses güzelliği vererek ifade ve şekil güzelliğini artırmıştır. Bundan başka şiirde mısra içindeki tezatlar da ustalıklı verilmiştir: *nöker/paşa, ayağa inmek/başta kalkmak* vb.

Âşık Şenlik'in *Kırmızı* redifli divanisi hem yazılı, hem sözlü şiirmizin tekrare en güzel örneklerden biridir. Renklerin güzelliğini ve hayatımızdaki yerini şiirsellikle

¹² Aslan E., *age.*, s. 182.

tekrarlayan âşık sanki sözlerden bize renkli bir çiçek demeti sunmakta. Bu örnekte tekrar olunan söz veya ifadeler mısranın sonunda gelmekte:

*Aşk uçundan aptal oldum, gezerem yolu siyah,
Sevdiyim galbi garadır, fikri-heyah siyah,
Hag mene müyesser edir, talih-ıgbalım siyah,
Sevdiyim gerdene düzmüş, ebrüşüm teli siyah,
Hesretem gonca dahana, can intizar gurmızı.* ¹³

Burada mısra sonlarında siyah tekrarlarının döne döne kullanılması güçlü bir tekrar oluşturmuştur. İkinci mısradaki karadır yerine siyahtır da işlenebilirdi, ama Âşık Şenlik bilerek mısra içine karadır koymakla mısra sonunda siyahın tekrarını daha da kuvvetlendirmiştir. Aksine karadır yazmakla kara ve siyah sözlerin eş anlamlı olarak kullanarak şiirde ifade gücünü artırmıştır.

Tekrirlerden başka mısra dahili kafiye de şiirde ritim ve ahenk oluşturmaktadır. Mısra dahili veya çapraz kafiyelerin son seslerinin benzerliği saz perdelerinin havasına uygun olarak müzik ritmi yaratmaktadır. Mısra dahili kafiyelerde *d* ve *t* ses sıralamaları şiire oynaklık, akıcılık, ifade güzelliği vermiştir. Son mısradaki âşık *sevdanın zulmü cengi Mansur dar kimidir* demekle güzel bir de teşbih yaratmıştır.

*Seri helvet, gul işaret, ver melumat o gözele,
Cüzi irad, hüsnü sadat, dile murat o gözele,
Olsam seyyad, çeksem minnet, ömrü müddet o gözele,
Destin uzat, damenin tut, peyandaz get o gözele,
Bir muhabbet, eyle minnet, gul teklifat o gözele,
Dövri afet, yeksan ülfet, can telef et o gözele,
Cahan heyet, misli gayet, olmaz nispet o gözele,
Gul Şenlik dadı zar gul et, eyle feryat o gözele,
Belke gurtara efkardan aşığı biçaresini,
Bilir ki, sevdanın zulmü cengi Mansur dar kimidir.* ¹⁴

Âşık Şenlik'in şiirselliği için karakteristik özelliklerden biri olan nidanın (seslenme) ritim ve seslenme ile görülmesidir. Edebî nida şiirin ifadeli okunuşuna bezek ve

¹³ Aslan E., *age.*, s. 133.

¹⁴ Aslan E., *age.*, s. 252.

renk vermektedir. Âşık Şenlik'in *efendim* redifli koşması nida yardımıyla hitap olunan kişiye karşı beslenmekte olan sevgiyi gösterir:

*Semedle İsmayılın seyrine vardım,
Bu diyarı geze geze efendim.
Semet bey namında bir vezir gördüm,
Vesfini götürüm saza efendim.*¹⁵

Aynı şekilde *İsmayıl* redifli koşmasında da âşık nida yardımıyla kahramanının hayatını, yiğitliğini kaleme almış, onun insani değerlerini ön planda tutmuştur.

*Sen de oldun Köroğluya beraber,
Her divanhanada şikayetçin var,
Şahlardan getline gelen fermanlar,
Hesab etsen çatar mine İsmayıl.*¹⁶

Mübalağa âşık edebiyatında sık rastlanan bir ifade şekli olup Âşık Şenlik şiirinde de sıkça geçmektedir. Kasıtlı olarak şiirde his ve heyecanla olaylar olduğundan daha büyük, daha güçlü gösterilmekte, yani abartılı bir üslup sergilenmektedir. Âşık Şenlik yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi ağırlığını, dağların ağırlığı ile kıyaslar:

*Dertli Şenlik sirrini etme aşukar,
Her muhibbi dosta ver bir yadigar,
Cem etsem derdimi dağları dartar,
Men dertliyem, alem gülse fayda ne?*¹⁷

Veya:

*Şenliyin feryadı yeksan hakini,
Zelzeleye salıb gem eflakini.
Mende olan derdi hicran yükünü,
Ne gergedan daşır, ne de fil çeker.*¹⁸

Abartılmış şekilde söylenmiş bu mısralar âşığın hem sosyal, hem özel anlamda dertlerini yansıtmıştır. Kuru, soğuk idafelerle his ve heyecan beyan edilemez,

15 Aslan E., *age.*, s. 207.

16 Aslan E., *age.*, s. 204.

17 Aslan E., *age.*, s. 233.

18 Aslan E., *age.*, s. 187.

edilirse bile estetik yönden gereken fikir ve duygular okuyucuya/dinleyiciye yeteri kadar verilemezdi. Mübalağa yoluyla dertlerine karşı kendini savunan âşık binbir çile ve dertlere sine geren karakteri hakkında bizlerde açık bir izlenim uyandırmaktadır.

Âşık Şenlik sanatında zıt anlamlı sözler de şiirlerinin zenginliğini ve sanatsal güzelliğini artırmaktadır. Zıt anlamlı sözlerin çok varyantlı olması dilin imkânlarını daha da verimli şekilde kullanmasına sebep olmuştur:

*Gadir mevlam budur senden dileyim,
Mert olam salma baştan ayağa.
Ezizinem ay ağa,
Nazlım durub ayağa.
Göreydim men camalın,
Üz süreydim ayağa.
Mürvet ele, punhan dolan, mert iğit,
Seyragublar seni salar ayağa¹⁹.*

Örnek olarak verilmiş çığalı tecnisde *ayağa* sözü çeşitlenmiş, bir kaç anlamda kullanılmıştır. İlk mısradaki söz aşağı indirmek, gözden salmak; ikinci mısradaki hitap; üçüncü mısradaki ayağa kalkmak; dördüncü mısradaki ayak, sonda ise mahvetmek anlamlarında kullanılmıştır.

Âşık Şenlik şiirde gelenek halini almış elif-lam ve ya klasik edebiyatta denildiği gibi elifnâme türünde de kendini denemiş ve türün nadir örneklerini yaratmıştır. Bu türün özelliği Kur'ân-ı Kerîm alfabesinin bütün harflerine tek tek mısralar halinde övgü dolu sözler söylemek, harflerin geleneksel remzi anlamlarını şiirin işlek üslubuna salmak ve bazı anlarda ona yeni özellikler kazandırmaktır. Elif-lam türü âşık şiir türleri içerisinde kuruluş ve şekil bakımından çok zor olduğu ve âşıktan bilgi, birikimden başka okur-yazar olmayı da talep ettiği için üstat, kendine güvenen âşıklar dışında fazla kullanılmamıştır. Ümmî olduğu söylenen Âşık Şenlik'in elif-lam örnekleri gerçek anlamda birer sanat eseridir. Bu şiirlerle hem de âşıklar alfabenin sadece mekteplerde, medreselerde öğretilmediğini, onların da geniş halk kitlesine bunu öğrettiklerini göstermektedirler:

*Elif- öz ismiydi, be- befadarın,
Te'yi tek bir harfte gördüm, İrebbim.*

19 Aslan E., *age.*, s. 251.

Se – sahibim sensen, yohtur heş kimsem.
Cim'den bu cavabı sordum, İrebbim.
 ...*Vav*– var mağfiretim affeyle bizi,
He– Hagga Şenliğin budur niyazı,
Lam elif'le *ya*'dır en ahır sözü,
 Hıfzı imtahana girdim, İrebbim.²⁰

Son dörtlükte âşık ebced hesabı ile yaşını göstermiştir. Lam-30, elif-1, ya-10 olduğu için toplam 41 eder. Âşık Şenlik bu elifnameyi 41 yaşında yazmış ve bunu şirinde belgelemiştir.

Elif'ten sürahi alagöz yarım,
Ba babi cahanda gülmana benzer.
Te teknil muyları çilvelenifdi,
Sa serhoş sallan sergendar gezer.
Cim'den hicab eder, *ha*'dan hayalî,
Ha'ya müştag oluf fikir, hayalî.
Dal'ın daldası var, gemer ziyalî,
Zal zalım getlime fermanı yazar.²¹

Kur'ân-ı Kerim alfabesinin yani Arap alfabesinin yazılış şekli ile güzelliğin ve güzelin benzerliği arasında şekil ve mazmun birliği gören âşık, bunlar arasında karşılaştırma yapmıştır. Güzelin boyu elif'e, saçlarının perişanlığı te'ye benzetilmiştir. Se harfinin zahirî görünümü güzelin sarhoş gibi dağınık olmasına benzer. Ha ise güzelin başı aşağı olmasına, hayâlî, iffetli olmasına içaredir. Aşığın *zal zalım getlime fermanı yazar* mısrasındaki anlam ise *zel* harfinin hançere benzeyişidir.

Bunlardan başka Âşık Şenlik'in yazdığı âşık havaları vardır ki, bu da bölgesel âşık sanatının gelişmesinde önemli yere sahiptir.

Âşık Şenlik bir çok saz havalarının yaratıcısıdır. Onun yazdığı *Çıldır Divanisi*, *Deli Hicram*, *Çıldır Güzellemesi*, *Çıldır Çuhurbaşı* ve başka havalar çırakları vasıtasıyla günümüze kadar gelip ulaşmıştır. On iki simli sazda çalınan Çıldır saz havaları

20 Aslan E., *age.*, s. 219.

21 Aslan E., *age.*, s. 225.

geleneksel olarak üç kök üstünde (şah perde, baş perde, orta perde) icra olunmuştur. Genel olarak Akbaba-Çıldır âşık mektebinin saz havaları başka muhitlerin havalarından farklıdır.²²

Âşık Şenlik'in *Çıldır Tecnisi*, *Çıldır Mühemmesi*, *Çıldır Gaytarması*, *Ağbabayı*, *Hoşdamağı*, *Deli Hicramı*, *Sultanı* gibi saz havaları vardır. Bunların içerisinde *Hoşdamağı* çok iyi havadır. Hem oynak, hem şuh, hem de insana ruh veren havadır. Rahmetli Şenlik bu havayı genç zamanlarında sevgiliyle görüşmeye giderken yazmıştır. *Sultanı* gamlı havadır, koşma üste, şah perdeden icra olunur. *Çıldır Mühemmesi* güzellemedir, muhammes üstünde, urfani kökte şah perdeden çalınır. *Çıldır Divanisi* gamlı havadır, divani üstünde divani perdeden icra olunur.²³

XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başlarında yaşamış badeli âşık veya Hakk âşığı Âşık Şenlik, Ahıska-Ağbaba-Çıldır âşık muhitinin temsilcisi ve en yüksek zirvesidir. Döneminin ve coğrafyasının oğlu olan âşığın sanat kaderi de bu özelliklerine bağlı olarak gelişmiş ve en yüksek noktasına ulaşmıştır. Yaşadığı dönem siyasi gerginliklerle dikkati çeker ve âşığın şiirlerinin bir çoğu bilinçli bir vatanseverin milleti siyasi duyarlılığa, millî ve dini duyguların gelişimine çağırان şiirleridir. Klasik âşık rediflerini ve bölgesel âşık geleneği özelliklerini şiirlerinde ve muziğinde yaşatan âşık tür ve şekil olarak çok çeşitli ve çok renkli sanat eserleri ortaya koymuştur. Geleneğin bütün şartlarına uyan âşığımız bir çok çırak yetiştirmiş, ölümünden sonra adından Şenlik kolu ve ekolu olarak bahsettirmiştir. Ününü daha sağlığında bütün Kafkaslara yaymayı başaran âşığımız Azerbaycan kökenlidir ve şiirlerinde bu dilin yerel ağızını kullanmıştır. Âşık Şenlik yalnız şiir yazmamış, müzik üretmemiş hem de birkaç âşık hikâyesi tasnif etmiştir. Konumuz âşığın şiirleri olduğu için hikâyelerine değinmedik.

22 Asker N., "Âşık Havalarının Tasnifi Üzerine Bir İnceleme", *13. Uluslararası Çıldır Göl Festivali ve Uluslararası Âşıklar Şöleni Gönül Köprüsü Bildirileri*, Çıldır Türkiye 4-8 Temmuz 2012, s. 204-216.

23 Aşık İskender Ağbabalı, *Ayrıldılar Ağbabadan*, Ozan, Bakü 1998, s. 179-180.

Kaynaklar

Ağbabalı, Aşığı İskender, *Ayrdular Ağbabadan*, Ozan, Bakü 1998.

Asker, N., *Aşığı Nesibin Yaradıcılığı Yolu*, Elm ve Tehsil, Bakü 2016.

Asker, N., “Âşık Havalarının Tasnifi Üzerine Bir İnceleme”, *13. Uluslararası Çıldır Göl Festivali ve Uluslararası Âşıklar Şöleni Gönül Köprüsü Bildirileri*, Çıldır Türkiye, 4-8 Temmuz. 2012, s. 204-216.

Aslan, Ensar, *Çıldır Âşık Şenlik. Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri (Metin- İnceleme -Sözlük)*, Erzurum 2007.

Çelik, F., *Kars İli Tarihi*, Kars 1943.

